

dr. Marko Pavliha

Iskanje (od)rešitve

*Biti pripravljen je veliko,
znati čakati je še več,
toda izkoristiti pravi trenutek
je vse.*

Arthur Schnitzler

Simptomi in vzroki (j)etične pandemije

Mišku Kranjcu so strici že povedali, kaj pa preostalim sorodnikom iz alpsko-sredozemske Kranjske? Spet naj prilezejo iz temačnih lukenj in nam razodenejo, kako pozabiti jedko preteklost ter sprostiti moč sedanjosti in prihodnosti. Planetarna situacija s slovensko konkretizacijo nas vse bolj trpinči, tako da je še največji flegmatiki ne zmorejo opisati z “bo že” (*ne daj bože*), temveč s trpkimi pridevniki, ki tudi v ponesrečenih metamorfozah niso pretirani.

Navidezno razmišljujoče človeštvo, ki je zaradi diktature (raz)uma neumno, nikoli ne bi smelo dopustiti, da so njegovi otroci v predsobi tretjega tisočletja še vedno lačni in žejni – pa dopušča; nikdar ne bi smelo dovoliti, da ljudje umirajo zaradi revščine, raka, aidsa, kapí, naravnih katastrof, mučenja, genocida, zasvojenosti in terorističnega klanja – pa dovoli. Zemljo terorizirajo oligarhija, plutokracija, farmacevtske, orožarske, gradbene, energetske, vodne in prehranjevalne multinacionalke. Krvnik z imenom Denar je v preobleki *korpokracije* in *petrodolarja* neskončno grabežljiv in pogolten vladar, ki je za svoje tiskarje pripravljen narediti vse, tudi ubijati. Izbere revno državo, ji ponudi tolst “razvojni” kredit, ki ga večinoma pograbiijo megalomanski izvajalci posojevalke, po potrebi zruši politično oblast in postavi novo, ki je dovzetna za korupcijo in uslužna do novih gospodarjev. Ker dolžnica ne zmore odplačati dolga,

v zameno prepusti nafto, pitno vodo, izobraževalne in socialne institucije ter izdahne domovinsko dušo, kot da bi Faust podpisal pogodbo z Mefistom, le da si s tem ne prisluži večne mladosti. To ni izmišljena teorija zarote sionskih modrecev, temveč kruta resnica, ki jo izpričujejo John Perkins v *Izpovedi(h) ekonomskega morilca*, Naomi Klein v *Doktrini šoka: razmah uničevalnega kapitalizma* in filmi o duhu časa. Toda protagonisti globalnega mrtvaškega plesa so le simptomi, ki se ne bodo razblinili v nič, dokler ne bomo izkoreninili vzrokov. Revolucija je neizbežna, upajmo le, da bosta zadostovali njeni prvi dve stopnji – ideološki upor in javna nepokorščina oziroma pasivni odpor –, kajti končna faza je neobzdržano fizično nasilje.

Če bi žrtve pohlepnih globalizacijskih roparjev secirali s Hanlonovo britvijo, bi v drobovju odkrili še eno nezaslišano resnico, namreč da posledice nikoli ne smemo pripisati zlobnosti, če jo lahko adekvatno pojasnimo z vzrokom neumnosti. Matthijs van Boxsel ugotavlja, da je nespametnost človeka prisilila, "da je razvil inteligenco, vendar mu ta ne zagotavlja samoohranitve", ker pogosto ravna samouničevalno, v nasprotju s svojimi interesi. Tako so prehodi za pešce povečali število nesreč sprehajalcev, hlajenje pisarn povzroča segrevanje ozračja, boljša higiena je privedla do znatnejše dovzetnosti za bakterijske okužbe, bolezen norih krav je posledica recikliranja odpadlih mesnih snovi ... Za enciklopedijo neumnosti pač ne bo zmanjkalo snovi niti trapastih medijskih hitov, kot sta južnokorejski Psy z *Gangnam Style* z več kot milijardo klikov in še bolj idiotski *Harlem Shake*. Oba bi profesor in evropski sodnik Boštjan M. Zupančič označil kot kokainsko podprto eksternalizacijo prededipalnega fantazma ali hedonizma kot bega pred notranjo izpraznjenostjo. Andrew Lobaczewski piše o politični *ponerologiji* – *patokraciji*, ki pomeni obliko vladavine, v kateri posamezniki s psihičnimi motnjami zavzemajo vladajoče položaje v družbi. Mar nihilistično sveto kraljevsko trojico še vedno tvorijo *SmoKing*, *DrinKing* in *FucKing*, je sploh še kaj pozitivnega razen testov za aids?

Svetovni (j)etični razkroj je okužil tudi Slovenijo, ki jo dodatno uničujejo maligni tumorji, zrasli iz sovraštva med gospodarji in hlapci, klerom in proletariatom, kmeti in malomeščani, partizani in domobranci, levičarji in desničarji, bogataši in siromaki, botri iz ozadja in parveniji iz ospredja. Nečedna dejanja opozicijskega veljaka in vladnega prvaka z vzajemnim koalicijsko-opozicijskim onaniranjem na mednarodnem parketu dokazujejo, da to niso Budale, temveč smo vsi budale. Politična slovenščina je bogatejša za sedmi sklon *koruptivnik*, po katerem se vprašamo *komu* in *koliko*; žal je zatajila glagol *odstopiti*, ki še bivšemu papežu ni povzročal

preglavic. Prislovična zavistnost služi celo v reklamne namene, recimo z avtomobilskim sloganom "ko sosedje obmolcknejo".

Zdravnik Matjaž Zwitter nas pouči, da ne moremo govoriti o načrtu zdravljenja, dokler ne postavimo diagnoze, pri čemer pravnikom, finančnikom in politikom ponuja dve ultimativni možnosti: "Prva je, da boste nemudoma sami počistili vso gnilobo v svoji in naši hiši. Druga je, da bo ljudska jeza odnesla vse, tudi tiste med vami, ki delajo dobro, vendar so žal tiho." S kritiko teh (ne)poklic(a)nih nepridipravov se je mogoče strinjati; ne nazadnje kar gomazi pravnikov, ki jim je *lex* zgolj okrajšava za najnovejši *lexus*. Vendar moti popolna odsotnost samokritične volje do pometanja pred zdravstvenim pragom in še posebej znotraj medicinskih ustanov, kjer takisto zaudarja po kadavrih, ki jih niso ugonobili le pripadniki naštetih cehov.

Petina ljudi živi v pomanjkanju in se pogreza v brezno, ki se širi med tistimi, ki imajo vse, in onimi, ki imajo vse manj oziroma nimajo skorajda ničesar. Zakonodajna, izvršna in sodna oblast so deležne izjemno nizkega javnega zaupanja; zlasti mladi se množično selijo v tujino zaradi političnih zdrah, strmega padca življenjskega standarda in nespodbudne prihodnosti. Se pri tem dovolj pogosto iskreno vprašamo, od kod raste triada zaničevanih vej? Kakopak iz ljudskega debela, iz vseh nas, ki bodisi aktivno volimo župane, občinske in državne svetnike, poslance in predsednika republike, ali pa smo brezbrizni, pasivni volilni abstinenti. V obeh primerih smo objektivno soodgovorni za družbene razmere, imamo takšne politične predstavnike, kot si jih zaslužimo. Še nikoli nismo bili tako zelo pritlehni, vrednotno zakrneli, malodušni, bolešno ambiciozni, zavistni, škodoželjni, goljufivi in grabežljivi! Pestí nas kompleks majhnosti, zategadelj hočemo vzbujati vtis večvrednosti, in ker drugi tega ne nagradijo z aplavzom, postanemo destruktivni. Zakaj se vsaj malce ne zgledujemo po Darku Đuriću, Tini Maze, Ani Lukner in drugih izjemnih rojakih, ki vedno znova dokazujejo, da je s trdim delom, srčnostjo in nadarjenostjo možno doseči ogromno in še več? Toda Slovenec je rojaku raje najhujša zverina, pri čemer za našo moralno zakrknjenost bržda ni izključno kriva "kakofonija hormonskega orkestra" s sintetičnimi kemikalijami – tako Anton Komar –, ki zarodkom demaskulinizirajo možgane, jih kemično kastrirajo in porušijo hormonsko ravnovesje, kar prepreči ponotranjenje očetovega "zakona" in povzroči prededipalnost. Eden od teh znakov je bojda neporaščenost, kar je težko prebaviti brez riganja, kajti mnogi se bodisi brijemo ali pa imamo pomisleke glede obraznih kocin, ker utegne brada pomeniti *zvanje, znanje ili sranje*.

Vzroki so kompleksni in jih bo treba poglobljeno raziskati, da jih bomo zmogli odstraniti. Klinična psihologinja Martha Stout navaja, da kar

štirje odstotki ljudi bolehajo za mentalno motnjo, katere glavni simptom je popolna odsotnost vesti, kot v filmu *Ameriški psiho*. Kar koli naredijo sociopati, ne občutijo popolnoma nobene krivde, sramu in kesanja, ker jim je vseeno. To so brezobzirni, izjemno zavistni, navzven samozavestni in šarmantni, a povsem ledeni ljudje. Vest je bistveno več kot Freudov superego, ker vključuje čustva in etos, je moralni občutek, ki temelji na naši normalni in pozitivni medsebojni povezanosti. Vamuk D. Volkan in J. Christopher Fowler pišeta o vplivu narcisizma velikih skupin na politične vodje, ki se začne v otroštvu, ko se slehernik poistoveti z določeno večjo družbeno skupino in deli njeno identiteto. To se lahko odraža kot normalen, "zdrav" vzajemni narcisizem (ponos, pripadnost, samozavest) ali pa se izrodi v pretiranega, če postanejo člani preobremenjeni s skupinsko superiornostjo, zato zatirajo druge, po njihovem prepričanju manj vredne ljudi. Če večja skupina nazaduje (regresira), se pogosto oklene primitivnih mehanizmov, recimo namišljenega zunanjega sovražnika, ki je kriv za njene travme, zato za boj proti njemu nagonsko izbere paranoično nezaupljivega liderja, ki ji vlije nove energije in predsodke prenaša na naslednje generacije. Če hočemo spoznati podleža, mu dajmo položaj, pravi portugalski pregovor. Mar ni podobnost s slovensko partitokracijo očitna?

Kaj so torej razlogi in kaj posledice? Slednje so na dlani, prve pa lahko pripišemo pokvarjeni (ne)človeški mentaliteti, ki je mutirala zaradi neznosnega hlepenja po materialnem bogastvu, iz katerega bolj ali manj izvirajo vsi grehi in demoni.

Reakcija: Le vkup, le vkup uboga gmajna!

Na prededipalnost, patološki narcisizem in vrednotno razsulo že desetletja preroško opozarja B. M. Zupančič – pred kratkim s tretjo od znamenitih suhih krav –, a ga pri nas premalo upoštevajo, zato so ga sprva odgnali z ljubljanske pravne fakultete, nato še iz domovine. Slovenski živelj pač ne mara, da mu kdo nastavi resnicoljubno ogledalo, temveč ima raje hvalisave lažnivce in prilizovalce, ki jih potrpežljivo tolerira, dokler mu ne prekipi in ne odstreli genetsko kaljenega pokrova hlapčevskega udi-njanja. Potem je marsikdo s prazno kanglico v roki *gotof* in *fertik*, saj se dramatično dogodi ulica, završi, zakriči in prelije kri, še upokojenci in invalidi zavpijejo *zpiz-di*, ker je očitno evolucija mogoča le tedaj, če ji zažuga revolucija. Vsepovsod družbeno vrvi od nestranskarskega združevanja in dobrodelnega povezovanja, od raznovrstnih gibanj in odborov do društev in njihovih zvez. Tudi Društvo slovenskih pisateljev se je

pridružilo civilnim protestom zoper “aktualno politiko, ki si je državljane republike Slovenije izbrala za talce in jim ukradla ne le državo, ampak predvsem svobodo”. Politika sme biti le služabnica državljanov, ki so glasniki vrhovnega zakona demokracije in antipod strankarskim povzpeticom. Nemogoče je sproščeno živeti “v prisilno ideološko razklani, sistemsko skorumpirani državi, ki jo vodijo sebični strankarski interesi, povezujoči se s plenilskimi lastniki kapitala, ki so si prilastili lastnino slovenskega ljudstva”, svarijo literati, ki so v največji meri zaslužni, da imamo svojo državo. Prihodnost človeštva je v sprejetju načel solidarnosti in tisti, “ki nimajo ničesar (več) izgubiti, bodo bojevali svoj pravični boj do konca”, ker so to naši otroci in vnuki. To ni boj za lastne koristi, temveč za prihodnost naših otrok. Zato v pisateljskem društvu zahtevajo odstop politikov, “ki v imenu strankarskih programov podpirajo plenjenje slovenskega premoženja ter sistematično uničevanje gospodarstva”, nato formiranje prehodne strokovne vlade narodne enotnosti in končno razpis predčasnih volitev, na katerih bi morale nastopiti nove politične, ideološko neobremenjene skupine in gibanja, ki bodo z javnimi zadevami upravljale izključno v skladu z voljo ljudi.

Toda ena sveža lastovka ob krempljastih večnih ujedah še ne bo prinesla pomladi.

Nekatere dobronamerne ideje so že poprej mutirale v politične stranke in se bodisi koristoljubno popačile ali pa so bile izigrane pri političnem pokru, zato so postale medijsko nezanimive in so pristale za obzidjem družbenopolitičnega dogajanja. Zbori, forumi in podobne združbe niso nič drugega kot ideološko-lobistična podpora strankam, zato nanje pri iskanju novih rešitev ni pametno računati, kot tudi ne verjamemo sindikatom, za katere se zdi, da so namenjeni samim sebi in mastnim plačam njihovih funkcionarjev. Mračne srednjeveške občutke vzbujajo izjava ljubljanskega nadškofa, da so kristjani “tista divjad, na katero lahko čisto vsak nekaznovano strelja”, in besede “moralnega” teologa, da gre pri ljudski vstaji za “obnovo revolucije”, pri čemer so za lačne otroke krivi vsi drugi, le cerkev in trenutna oblast ne. Morda bi bilo najbolje, da vse nekristjane zakurimo na grmadah, pa bo spet mir v sveti hiši!

Boštjan Videmšek, novinar in poznavalec kriznih območij, napoveduje, da bomo o uspehu začeli razmišljati šele takrat, ko bodo tako leve in desne elite storile vse, da preprečijo nastanek novih političnih oblik in bo na ulicah tristo tisoč ljudi. Napočil je torej skrajni trenutek za podalpski *Avaaz*, ko naj Ihanovi *Državljalanski eseji* meso postanejo, vključno z Alojzom in preostalimi modrimi poštenjaki, ki jih zdaj potrebujemo v prvih vrstah na konkretnih položajih! Nekateri s(m)o se v politični kuhinji že skušali in

opekli, kar ne pomeni, da ne bomo več kuhali, vendar ne za avtokratične restavracije, ki marajo za goste le med izpolnjevanjem anket priljubljenosti in tekmovalno evforijo na štiri leta. Toda pozor: če se nekdo kot tehnični minister zaradi nekakšne pregovorne higijene včlani v politično stranko, da bi z njenim žegnom kandidiral za poslanca, potem pa zaradi notranjih peripetij iz nje izstopi in pičel preostanek mandata preživi v drugi poslanski skupini, ne da bi se včlanil v sekto, velja za konvertita in prebežnika. Politika ga razočara, a po večletnem mirovanju zaradi klavrnosti še ene oblasti znova poskusi in sodeluje pri nastanku nove civilne pobude, ki se žal hitro prelevi v stranko in udinja temočnim silam, zato se dokončno poslovi in ponikne v ustvarjalno zatočišče. Ali povedano s kančkom poetičnosti: ko je iskal svoje mesto pod svobodnim soncem, je zašel v vabljlive votline, kjer so se lesketali namišljeni zakladi. Toda tam ni našel sočne svetlobe, še manj prostosti, zato se je vrnil in nadaljuje potovanje do samouresničenja.

Je takšen človek koristolovec, ki se obrača po vetru, ali nemara dobroverni naivnež, ki ga je partitokracija sprva premamila z navideznim prestižnim pooblastilom za družbeno prenavljanje, potem pa zlorabila in porinila v blato, zategadelj ji je obrnil hrbet? Mar je njegovo ravnanje častno in etično ali vredno prezira? Le kako se počuti profesor Miro Cerar ml., čigar ime se je pojavilo med potencialnimi odrešitelji države, a so ga takoj popljuvali zaradi znane mame, sodelovanja z zloglasnim odvetnikom in predsedovanja sodnemu svetu? Si bo sploh še kdo upal v politiko ali bo kadrovanje še bolj negativno?

“Ni vetra, ki bi bil naklonjen tistemu, ki ne ve, kam pluje,” je povedal Michel de Montaigne, in to drži tudi za državo.

Irena Štaudohar piše o *Veliki ideji* Richarda Wilkinsona in Kate Pickett, s katero zagovarjata tezo, da ne potrebujemo še ene revolucije, marveč neprekinjeni tok majhnih sprememb v čvrsto začrtani smeri. Zasnovati moramo metode, s katerimi bo osvežena družba začela rasti znotraj starih institucij, ki jih bo postopoma ukinila in nadomestila. Aktivno državljanstvo je solidna aktiva prihodnje bilance, strankarska politika pa negativna pasiva, zato naj se slovenska civilna družba zaveda svojega zgodovinskega poslanstva, da lahko že takoj legalno in legitimno okrepi svoje formalno politično delovanje. Slovenska vrhovna postava recimo določa, da se poslanci praviloma volijo po načelu sorazmernega predstavništva ob štiriodstotnem volilnem pragu za vstop v državni zbor, pri čemer imajo na dodelitev mandatov odločilen vpliv volivci. To žal v praksi ne drži – poslanci naj bi sicer bili predstavniki vsega ljudstva in ne bi smeli biti vezani na kakršna koli navodila, a je ta ustavna določba le mrtvi zapis na papirju

oziroma groteskna potegavščina, saj vemó, da večinoma dihajó, migajó, razmišljajó in pritiskajó na glasovalne tipke po strankarskih navodilih, sicer se njihova kariera kaj hitro klavrno konča. Zakon o volitvah v državni zbor predpisuje, da ima za poslanca pravico voliti in biti voljen slovenski državlján, ki je na dan glasovanja dopolnil osemnajst let. V posamezni volilni enoti lahko listo kandidatov s podpisi določi tudi skupina najmanj tisoč volivcev, ki imajo tam stalno prebivališče. Na kandidatni listi noben spol ne sme biti zastopan z manj kakor petintridesetimi odstotki od skupnega dejanskega števila predlaganih. Kandidata za poslanca italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti določi s podpisi najmanj trideset volivcev – pripadnikov italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti. Poslovnik državnega zbora omogoča poslancem, ki so bili izvoljeni z list volivcev, in onim, ki jim je prenehalo članstvo v politični stranki, da ustanovijo poslansko skupino nepovezanih poslancev ali pristopijo k taki skupini, če že obstaja. V času istega mandata se lahko oblikuje samo ena tovrstna poslanska skupina, ki mora šteti najmanj tri člane. Te možnosti nikakor ne smemo ukiniti, ker bo zaradi nenehnega upadanja zaupanja v stranke najverjetneje naraščalo število neodvisnih kandidatov; to potrjujejo domače in tuje lokalne, parlamentarne in predsedniške izkušnje.

Skratka, če se civilna družba dobronamerno poveže in vrhunsko pripravi, lahko ljudstvo na naslednjih rednih ali predčasnih volitvah dejansko prevzame oblast in zasede čim več sedežev v državnem zboru, hkrati pa se ji tudi simbolično odpove, ker bi bilo vladanje samemu sebi *contradictio in adiecto*, obvladanje za dobrobit vseh pa težko pričakovana katarza. Po vzpostavljeni novi formi naj takoj sledi vsebina: neodvisni ljudski zastopniki bi morali temeljito preučiti vso zakonodajo, jo pravično izboljšati, okrepiti njeno učinkovitost, revitalizirati državno upravo in z vsemi razpoložljivimi sredstvi vrniti ljudem demokratično, pravno in socialno državo, ki brezpogojno spoštuje svetovni etos, začeni s človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami.

21. stoletje mora biti duhovno, sicer ga ne bo!

Ta vzklik pripisujejo Andréju Malrauxu, stvarnosti pa ga je približal dalajlama v upanju, da bi bilo 21. stoletje oživljeno z dialogom, ker je bilo prejšnje okrvavljeno z nepopisno morijo. Pretirano laično bi bilo v tej fazi razglablјati o konkretnjših odrešujočih pilulah in operacijskih posegih v gnojno družbeno tkivo, čeravno je nekaj nujnih ukrepov na slovenskih tleh jasnih kot beli dan: prenova volilnega sistema, ki bo

omogočila bistveno večjo izvoljivost neodvisnih, ljudskih kandidatov in njihov odpoklic; ukinitve financiranja političnih strank; prevetritev vrtcev, osnovnošolskih, srednješolskih, univerzitetnih in vseživljenjskih programov s poživljajočo burjo svetovnega etosa ter subvencioniranje tistih medijev, ki bodo več pozornosti namenili osebnostnemu razvoju, vrednotam in etiki. Če se kdo plaši pranja možganov, naj tokrat odmisli Orwellovega zloveščega brata in poskuša spremeniti paranoični miselni vzorec, kajti s plemenito motiviranim čiščenjem se lahko znebimo tudi mentalne svinjarije.

Peter Kraljič, nekdanji direktor v legendarnem podjetju McKinsey in svetovalec nemške vlade, že dolgo opozarja, da bi morali okoli sedem odstotkov bruto domačega proizvoda vlagati v izobrazbo in vsaj štiri odstotke v raziskave, da bomo postali bolj inovativni, ustvarili nova atraktivna delovna mesta in mobilizirali naš kreativni potencial. Tudi umetnosti in kulturi nasploh smo dolžni na stežaj razpreiti srce in državno blagajno, saj proizvajata življenjsko pomembne eritrocite, brez katerih bi že zdavnaj anemično usahnili.

Vse to je siamsko zraščeno z duševnim zdravjem, celostnim stanjem fizičnega, duševnega in socialnega blagostanja, ki je predpogoj za preživetje in nadaljevanje človeške civilizacije. Freud je menda dejal, da je človeško dostojanstvo doživelo tri smrtne udarce: prvega s Kopernikovim odkritjem, da človek ni središče vesolja, drugega z Darwinovim, da je človek žival, in tretjega z njegovo tezo, da je ta bestija zelo bolešno bitje. Če pustimo ob strani seksualne deviacije, Ojdipov kompleks in eksplozivni libido, tule zadostuje napoved Svetovne zdravstvene organizacije, da bo depresija kmalu drugi najpogostejši bolezenski vzrok, ki zahteva radikalno prilagoditev življenjskega sloga.

Psihologinja Nataša Pust citira Dianno Hales, ki duševno zdravje označuje z naslednjimi kvalitetami: zmožnost prilagajanja, občutek smiselnosti in izpolnjenosti življenja, zavedanje, da individualni jaz ni središče vesolja, sposobnost sočutja in nesebičnosti, poglobljenost in zadovoljstvo v intimnih odnosih ter občutek obvladovanja telesnega in duševnega delovanja. Kdor je duševno zdrav, je hkrati samouresničen in po Abrahamu Maslowu obdarjen z uspešnejšim opazovanjem, prepoznavanjem stvarnosti in laagodnejšim odnosom do realnosti; sprejemanjem sebe, drugih in narave; spontanostjo, enostavnostjo in naravnostjo; občutkom globlje povezanosti s celotnim človeštvom; filozofskim in prijateljskim smislom za humor; ustvarjalnostjo; mističnimi doživetji in drugimi nevsakdanjimi lastnostmi. Nekaj takšnih nesmrtnih antičnih prednikov je upodobil Rafael na znameniti freski *Atenska šola* v vatikanski Stanzi della Segnatura, vzhajajoči

Jules Evans pa jih je simpatično ubesedil v fenomenalni knjigi *Philosophy for Life and Other Dangerous Situations*. Navaja štiri korake sokratične tradicije: razumno spoznavanje samega sebe (vključno s podzavestnimi prepričanji in vrednotami), spreminjanje, kreiranje novih poti mišljenja, čustvovanja in delovanja ter upoštevanje filozofije kot načina življenja.

S človeško psiho se poleg tradicionalne psihoanalize in filozofije ubadajo tudi novejšje (meta)znanosti in terapije, na primer pozitivna psihologija, *Gestalt* psihologija, kognitivna behavioristična terapija, psihologija telesa, psihosinteza, psihonevroimunologija, psihokibernetika, nevrolingvistično programiranje, *coaching*, *clearing*, možganska telovadba, kvantno učenje, nevroetika, lateralno mišljenje, regresija, meditacija, joga, teozofija, hipnoterapija, ponovna povezava, parapsihologija, paliativna medicina, zunajtelesne in obsmrtnje izkušnje. Holistično jih prepleta tibetanski budižem, ki ga karizmatično uteleša štirinajsti dalajlama Tenzin Gyatso z lastnim vzorom neskončne moralnosti, vesoljne ljubezni, sočutja in čistega umskega vrta, v katerem so trpke pleve sproti izruvane in preobražene v sr(e)čna zrna. Zavzema se za sekularno etiko, oprto na enakost ljudi, saj smo vsi človeška, čuteča bitja, ki nočemo trpeti in ne želimo biti osamljeni, ker nas izoliranost razgrajuje, zatoorej vsi koprnimo po sreči. Takšen pristop presega vse religije, politične sisteme in filozofske nauke; vsi bi morali biti *mi*, namesto *naših* in *vaših*, vsi smo okoljsko, ekonomsko in politično povezani, zato potrebujemo univerzalno sočutje in razsodnost, ki ju je treba nenehno gojiti; vzgajajmo srce z izobraževanjem uma, mentalno se kultivirajmo, ker je to najboljši protistrup zoper duševni nemir, iz katerega raste vse zlo. Naš um je kot deroča reka, ki se umiri šele v morju, ko se vsa škodljiva nesnaga posede na dno.

Pomudimo se za hipec še pri psihosintezi, priljudni vedi o vzgoji človeka, ki ji je pomagal na svetlo Roberto Assagioli, italijanski psihiater in psihoterapevt, upajoč, da nas bo naučil izražanja in uresničevanja naših potencialov in jazov, po filozofsko *areté* – človeške odličnosti. Psihosinteza je ljudem blizu, ker se v njej prepletajo tisočletne verske in filozofske resnice. Assagioli jo je definiral kot metodo "samovzgoje in psihološko-duhovne samorealizacije za vse, ki niso pripravljeni biti ujetniki svojih notranjih fantazem in zunanjih vplivov, ne želijo biti pasivne žrtve igre psiholoških silnic, ki se odvija v njih, temveč hočejo postati gospodarji svojega notranjega kraljestva." Pravi, da se moramo zavedati duševne mnogoterosti občutkov, impulzov, želja, čustev, misli, podob, intuitivnih prebliskov in konfliktov, skratka stanj, ko se popolnoma identificiramo s svojimi različnimi vlogami ali značilnostmi, kar je prvi nujni korak k pretvorbi občutka notranje razdrobljenosti v bogato osebnostno celovitost.

Posameznik je torej dinamično večplastno bitje, sestavljeno iz raznolikih podosebnosti oziroma množtev življenj, ki jih upravlja zdravo jedro, "buden jaz", ki se lahko zaveda in raste. Takšna "prometna gneča" nas v primeru konfliktov notranje razdvaja ali pa krepi, kadar smo v stanju demokratične, "harmonične kulture" vseh naših lastnosti in sposobnosti, torej povezanosti in sodelovanja. V nekom je lahko več pozitivnih podosebnosti, na primer soproga, oče, učitelj, načrtovalec, boem, pisatelj, pesnik, glasbenik, športnik, ljubitelj narave, popotnik in veseljak. Žal jim nagaja krdo negativnih, denimo nastopač, zavistnež, pohotnež, alkoholik, kadilec, avanturist, zaletavec, narcis, občutljivec in egoist. Podosebnosti se nenehno prepirajo ali koketirajo, odvisno kako odločno jih brzdamo in usmerjamo. Tako je nekdo izvrsten predavatelj tudi zato, ker je uspel v sebi ukrotiti nastopača in sebičneža ter ju prisiliti, da si prizadevata za "višje cilje". Kadar različni notranji deli niso medsebojno povezani ali si nasprotujejo in se celo sovražijo, občutimo psihološke bolečine, neravnovesje in brezvoljnost. Ko se zlijejo v višjo celoto, se energija sprosti, zato se počutimo dobro. Ker je proces simbiotičnega spajanja pogosto blokiran, ga moramo spodbuditi in lajšati s tehnikami psihosinteze. Proces je dolgotrajen in ga lahko označimo kot "psihično nosečnost", ki nam bo na koncu oziroma na popolnoma novem začetku podarila otroka v podobi osebnostne preobrazbe.

Tole je še lažje razumljivo skozi spiritualni teleskop Eckharta Tolleja, ki odkriva moč sedanjega trenutka, *The Power of Now*. Če želimo resnični Jaz povezati z Bitjo (bivanjem, zavestjo, vesoljem, bogom, življenjem, neizraženim ...), se moramo osredotočiti na Zdaj in utišati svoj Um, ga nepristransko opazovati. Naj nas ne preslepi Ego s podosebnostmi, ker je le napačen, ponarejeni Jaz, ki nastane s podzavestnim poistovetenjem z Umom, ta pa je zgolj del Zavesti ali zavedanja, ki nam ovira pristen stik z Bitjo. Jaz je kot ravnatelj v zbornici, kjer hočejo učitelji in dijaki prevpiti drug drugega s sklicevanjem na čustva, preteklost in prihodnost. Ko jih pomiri, se zlije s trenutkom, postane popolnoma zavesten in v spokojnosti zamaknjeno prisluhne Biti, tej vsej vesoljni modrosti. To je razsvetljenje. Kot alkimist lahko trpljenje pretopi v zavedanje in nesrečo v epifanijo, zato je v vsaki kritični mejni situaciji in na slehernem križevem potu priložnost za preporod.

Assagioli je učenec in naslednik Piero Ferrucci slikovito razloži, da v zgradbi človeške psihe ne obstaja "samo klet s podganami in ščurki: nezavedno, polno naših tesnob in naših ran", kajti tu so "tudi višja nadstropja in terasa, s katere lahko vidimo zvezde", tu biva "višje nezavedno, od koder izvirajo intuicija, inspiracija, ustvarjalne zamisli, razširitev zavesti".

Žal pogosto “živimo zaprti v moreči sobici in pozabljamo na vse drugo”, da lepota v nas prebuja zavest o novih možnostih, brez njene perspektive pa se nam “na koncu vse zdi neprimerno ali morda brez smisla”.

Radi se širokoustimo o etiki, morali in vrednotah, namesto da bi udejanjali etos, ki pomeni notranjo moralno, нравno temeljno držo individuum, ki se ravna po določenih normah in merilih ter ima svojo vest za življenjsko busolo ali vrednotni garmin, ki kaže onkraj prava v sfero osebne vesti in srca. Novodobni etos je utemeljil Hans Küng, švicarski duhovnik, teolog, profiliran pisec, predsednik ustanove za globalno etiko, nekakšen zahodno-evropski dalajlama (červno ga ta v zadnji knjigi *Beyond Religion: Ethics for a Whole World* niti z besedico ne omenja ...), eden od kovačev etike za novo tisočletje, ki nas je motiviral tudi v naših krajih, četudi ni bil nikoli verski ali politični poglavar. Vatikan mu je odvzel licenco za poučevanje katoliške teologije, vendar kot vplivni disident in zaslužni profesor še vedno gostuje in predava. Po besedah filozofa Boruta Ošlaja gre za *praetos* elementarne človečnosti, ki je skupen vsem sakralnim in sekularnim moralnim naukom, je nevtralen in hkrati povezovalen, je *resetiran* moralni kompas, trajen projekt, poziv vsem, da ukrepamo. Izhaja iz hipoteze, da ni miru med narodi brez miru med verstvi, miru med verstvi pa ni brez dialoga med verstvi. Vendar svetovni etos nikakor ni samo religiozen, temveč je splošno etičen in velja za vse ljudi, verne in neverne, zato si ga nihče ne sme lastiti kot svoje orodje, ne kler, ne ateisti. Kaže na skupne temelje prvinskih življenjskih pravil, kot so človečnost, vzajemnost (zlato pravilo), nenasilje, pravičnost, resnicoljubnost in partnerstvo. Utemeljen je pragmatično (na primer *fair play* v športu), filozofsko, kulturno-antropološko, politično, pravno, fiziološko-psihološko in religijsko-znanstveno.

Ker dvomljivcem razvpiti zakon privlačnosti kot dokaz za blagodejno učinkovanje vsega pozitivnega ne zadostuje, jih lahko prepričamo tudi drugače. Po precejšnji zaslugi štirinajstega dalajlame je namreč znanstveno potrjeno, da so se naši možgani sposobni spreminjati in razvijati, da so plastični oziroma gnetljivi. Petinosemdeset odstotkov podlage za razvoj veščin in sposobnosti se izoblikuje v prvih petih letih, ko se otroški možgani učijo z vsakim dotikom, pogledom, vdihom, slišanim, okusom, besedo in zgledom. Zato je ključno varno in spodbudno okolje, ki ga nudijo topli družinski domovi, vrtci in šolske ustanove. Alessandro D'Avenia v svojih romanih diagnosticira, da odrasčajočim otrokom doma in v šoli manjka trdna moška opora; zaradi odsotnih očetov so otroci zmedeni, tavajo brez smisla in zabredejo v težave. Vendar nikoli ni prepozno; sistematično urjenje uma z razvijanjem sreče in notranjim preoblikovanjem, s premišljenim izbiranjem in osredotočanjem na vedra duševna stanja ter s kljubovanjem negativnim mislim privede do nastanka

novih vzorcev v možganih, kar pomeni, da se lahko z vztrajnostjo dejansko psihofizično preobrazimo. Še več, kot je dokazal Norman Cousins z biologijo upanja oziroma *psihonevroimunologijo*, je s pozitivnimi čustvi – na primer s smehom, optimizmom in umetniškim doživljanjem – mogoče pozdraviti tudi najhujše bolezni. Če nečesa (še) ni mogoče stoddostno znanstveno dokazati, ne pomeni, da takšen “pojav” ne obstaja, temveč je lahko razlog tudi v nedoraslosti dosedanjih empiričnih metod, ki zaenkrat niso kos transcendenci.

Edgar Mitchell je zaslovel kot šesti astronaut iz Apolla 14, ki je zakoračil po Luni, manj znano pa je, da je med povratkom na domači planet izkusil epifanijo, globok občutek božanskosti in vesoljne povezanosti, *samandhi*, presežek dualizma in holističen, neposreden stik z znanjem in védenjem. Zato je ustanovil Inštitut za noetične znanosti, ki preučuje *noetikos*, najglobljo čisto zavest, neposredno subjektivno razumevanje, intuicijo in notranjo modrost. Vse to bo še kako potrebno za ustvarjanje nove civilizacije, ki jo načrtuje Jacque Fresco z ambicioznim projektom *Venus*. Bistvo je ukinitve monetarnega sistema (denarja!) z nenehnim izboljševanjem tehnologij, ki morajo biti izključno namenjene povečevanju blaginje ljudi in varovanju okolja. Naš Zoran Železnikar tudi ve: *Človek je več*.

Nekateri zopet opevajo marksizem z vrhuncem v idealnem komunizmu. Karl Marx in Friedrich Engels sta že v *Manifestu komunistične partije* sredi 19. stoletja ugotovila, da se vsa družba “čedalje bolj cepi v dva velika sovražna si tabora, v dva velika neposredno drug nasproti drugemu stoječa razreda: buržoazijo in proletariat”. Kolikor bo “odpravljeno izkoriščanje človeka po človeku, toliko bo odpravljeno izkoriščanje naroda po narodu, in ko “izginejo nasprotja med razredi v narodu samem, izgine tudi sovražno stališče naroda po narodu”. Po njunem mnenju naj bi na mesto stare buržoazne družbe z njenimi razredi in razrednimi nasprotji stopila “asociacija, v kateri bo svobodni razvoj vsakega posameznika pogoj za svobodni razvoj vseh”.

Kaj je tako heretičnega v tej zamisli, mar bi bilo hudo narobe, če bi obveljalo, da vsi dajemo po svojih zmožnostih in jemljemo po pristnih potrebah, da bi v demokratičnem socializmu prednjačilo *biti* namesto *imeti*?

Slehernik je svoje in obče sreče kovač

Bržda vsi hrepenimo po tolikšni zgnetenosti sivih celic, da bi bili vsestransko in vseskozi srečni, zato se tudi združujemo v raznovrstne entitete z neizogibnim vrhuncem v demokratični državi. Ameriška deklaracija o neodvisnosti je oznanjala, da so ob rojstvu vsi ljudje enaki, od stvarnika

obdarjeni z neodtujljivimi pravicami do življenja, svobode in sreče. Zavoljo zagotavljanja teh upravičenj ljudstvo izbere vlado, ki črpa pooblastila iz volilne volje. Kadar postane oblast destruktivna za uresničitev zelenih ciljev, jo lahko ljudje zamenjajo, ukinejo in vzpostavijo novo, ki se jim bo zdela najprimernejša za zagotovitev varnosti in sreče. Ključna beseda je *sreča*, ki naj bi bila sonce organiziranega sobivanja; priljubljeni harvardski profesor jo je definiral kot splošno občutenje ugodja in smisla, oblastniki pa raje govorijo o blaginji, dobrem življenju, *sumak kawsay* po južnoameriško, o pravni in socialni državi. Sreča ni absolutno stanje, temveč občasen vrhunec, ki raste iz dela, družine in sebstva ter vseskozi stremi k ponovitvi, zato se nenehno dialektično razvija.

Že antični misleci so poudarjali, da je človek družbeno bitje in ni rojen le zase, temveč za družino, prijatelje, domovino in najširše stvarstvo. Ta socialna tankočutnost je skoraj tri desetletja za zapahi plemenitila Nelsona Mandelo, ki ga je Richard Stengel opisal kot zadnjega pristnega junaka s tega planeta, ki ga milijoni častijo kot svetnika, saj jim predstavlja "nasmejan simbol požrtvovalnosti in pravičnosti". Njegovo magnetično karizmo označi z afriškim pojmom *ubuntu*, kar bi zahodnjaki imenovali bratstvo, izvira pa iz zulujskega pregovora *umuntu ngumuntu ngabantu* – človek je oseba le zaradi drugih ljudi. Nismo le posamezniki, temveč del neskončne mreže človeških bitij, kajti vsi smo medsebojno povezani, *jaz* je vedno podrejen *nam*, zato ni nihče samotni otok, kot je romantično recitiral John Donne.

Aristotel bi bil zdajle navdušen, človek je pač od nekdaj družbena žival, njegova *eudaimonia*, sreča v podobi človeškega razcveta, pa je dandanes tako zelo čislana mantra, da o njej poglobljeno razglablajo teoretiki in praktiki, na primer Tal Ben-Shahar, Sonja Lyubomirsky, Jonathan Haidt, Leo Bormans, Susan David, Ilona Boniwell, Amanda Conley Ayers, Martin Kojc in Anton Trstenjak. Toda navadni smrtniki si jo preprosto le želijo in jo pogrešajo. *Action for Happiness* je gibanje za pozitivno družbeno spremembo, ki ima okoli petindvajset tisoč članov iz stoosemindvajsetih držav in je na podlagi najnovejših znanstvenih izsledkov razvilo deset ključev za srečnejše življenje, *great dream* ali velik sen po naše. Prvih pet se nanaša na posameznikov odnos z okolico, preostali so bolj notranje naravnani:

- Giving:* razdajajmo se, pomagajmo drugim.
- Relating:* družimo in povezujemo se.
- Exercising:* telovadimo, skrbimo za telo in dušo.
- Appreciating:* cenimo vse in bodimo pozorni na svet, ki nas obkroža.
- Trying out:* nenehno se učimo novih reči.

- Direction:* zamislimo si poti in postavimo si cilje.
Resilience: bodimo odporni in sposobni, da si po neuspehih hitro opomoremo.
Emotion: negujmo pozitivna čustva.
Acceptance: sprejmimo sami sebe, spoštujmo se.
Meaning: bodimo del nečesa pomembnega, kar ima smisel.

Sanje vzbujajo asociacijo na Martina Luthra Kinga ml. ("Sanjam, da se bo ta narod nekega dne dvignil ..."), Milana Kučana ("Nocoj so dovoljene sanje. Jutri je nov dan.") in Janka Samca (*Sen morja*), pri čemer mi Samčevi soneti še najbolj zvenijo kot sreča. Nočem se strinjati s Plinijem starejšim ali predsednikom Borutom Pahorjem, da je sreča na strani (samo) pogumnih, pritrjujem pa Romainu Rollandu in Simonu Gregorčiču, da je pogumen tisti, ki naredi, kar lahko, "kar more, to mož je storiti dolžan!" Takisto imam pomisleke glede mnenja Alija Žerdina, da beseda sreča sodi bolj v hazarderski slovar kot v politično govorico. O sreči predavajo, jo preučujejo, merijo s posebnimi indeksi, ji posvečajo praznike in jo častijo kot sveti gral, a kaj, ko bi bila najmanj poldruga milijarda Zemljanov povsem zadovoljna in srečna s fiziološkim minimumom, občutkom sitosti, čilosti in varnosti, mnoge pa tudi največ in še več ne osrečuje več. Drži, da naj si vsakdo pomaga sam in mu bo tudi bog pomagal, toda tu je še država, ki je poosebljena zastopnica ljudstva in je dolžna priskočiti na pomoč sleherniku, da razvija obče vrline in svoje veščine ter poišče srečo; njena učinkovitost je odvisna od sposobnosti in integritete ljudi, ki so odgovorni za delovanje državnega mehanizma. Osrečeni sistemski delci bi bili najboljše zagotovilo, da bi vsak politični sistem deloval kot naoljen *perpetuum mobile*, a očitno še dolgo ne bo šlo brez dovajanja energije, kar je vzajemna naloga. Aleksander Zadel nas brez dlake na jeziku poziva, naj dvignemo svoje lene riti in končno nekaj ukrenemo.

Tone Pavček nam je odsvetoval poslušanje tistih, ki jadikujejo, da je ta svet grozen, grob in grd. To namreč ni res, ker je lahko še hujši, toda to je naš edini svet, edini, ki v njem živimo, da se v njem udomimo in ga v dobrem naravnamo po svoji podobi. "Ne verjemite tudi njim, ki vam pravijo: Življenje je trdo, trpko in težko. Ni res. Res je, da je lahko še hujše. Toda za vas je to življenje edino, enkratno in neponovljivo ... Vaše je, da iz njega naredite vse, kar je v dobrem mogoče."

Ko je v prislovično radostnega literata kot strela z jasnega treščila sinova smrt, mu je stari modrec svetoval, naj se odslej ne boji življenja, kar velja tudi za vse nas. "Naj pljuska v vas z vso silo in v vse žile, naj vas nese ali

zanese, le ne pustite, da vas spodnese. In imejte ga radi, da bo tudi ono, življenje, imelo rado vas!”

Zgodovinski razvoj človeka dokazuje skupne podstavke različnih kultur, religij in etičnih nauk: prilagoditev skupini zaradi preživetja, medsebojna pomoč, težnja po sreči, koristi in blaginji slehernika, iskanje smisla, notranje vodilo, duša, bog in narava. Očitno je nekje odpovedalo, ampak pokvarjeno zmoremo popraviti. Nihče ni sam zaslužen za svoje dosežke, kajti celokupno smo povezani v mistično Celoto, ki je več kot ozemljena Gaja. Če kdo misli drugače, je najverjetneje patološki narcis ali psihopat. V Slogi ni le (bila) erotika, temveč resnična moč, in ker smo istega izvora, se odgovorno vprašajmo, ali bomo (iz)goreli kot oglje ali raje sijemo kot diamanti? Doživeli smo prvi krajec, ščip in zadnji krajec, mar nas bo zdaj omračil mlaj? Menda je Albert Einstein izumil formulo, da naš *ego* ustreza ulomku med števnikom *ena* in imenovalcem *znanje*, kar pomeni, da je rezultat toliko manjši (torej boljši), kolikor je večja modrost, ki vključuje vrednote.

Nekoč so otroke spraševali, ali vedo, kdo je optimist. Večina je odgovorila linearno, predvidljivo, logično in naučeno, češ da je to veder človek, nekdo, ki misli dobro, mala deklica pa je lateralno šepnila nekaj osupljivo nepričakovanega: “Optimist je ladja.”

Nemara je skrivnost kvantnega preskoka na višjo raven zavesti ravno v takšnem neorenesančnem mišljenju ...